

ANKARA ÜNİVERSİTESİ DİL VE TARİH-COĞRAFYA FAKÜLTESİ

TÜRKOLOJİ DERGİSİ

CİLT : 12 - SAYI : 1'den

Ayrı Basım

MÜNİF'İN KIRK HADİS TERCÜMESİ

Doç. Dr. Sabahattin KÜÇÜK

MÜNİF'İN KIRK HADİS TERCÜMESİ

Doç. Dr. Sabahattin KÜÇÜK

Dinî edebiyatımızın mahsulleri (mevlid, siyer, hilye, maktel vb.) içerisinde kırk hadisin kendine has önemi ve yeri olduğu şüphesizdir. İslâm dininin dünya görüşünü, ahlâkını ve terbiyesini halka yayma konusunda kırk hadislerin üstlendiği rol ve görev, diğer edebî örneklere kıyasla üstünlük gösterir.

Arapça “erba’ün hadis”, Farsça “çihil hadis” biçiminde geçen kırk hadisler, ilk mahsullerini Hicret’in ikinci yüzyılı sonlarında vermeye başlar. Bu tarihten itibaren yaygınlaşmaya başlayan kırk hadislerin ortaya çıkışında en büyük etkenin, Hz. Peygamber’in “Her kim benim hadislerimden 40 tanesini belleyip başkalarına da öğretirse Kıyamet gününde Allah Tealâ onu bilginler ve fakihler arasında diriltsin.” hadisinin olduğu ifade edilmiştir¹. Prof. Dr. Karahan, bu eserinde İslâm dini edebiyatında ortaya konulmuş olan kırk hadisleri gayet geniş bir biçimde işlemiştir.

Hz. Peygamber’in şefaatine mazhar olmak, bilginler ve fakihler sınıfına katılmak, öldükten sonra hayır dua ile anılmak vb. düşüncelerle yaygınlaşan kırk hadisler, zengin ve köklü bir edebiyatın doğmasına vesile olmuştur. Dinî-edebî değer ifade eden kırk hadis toplama, tercüme ve şerh çalışmalarına Arap, İran ve Türk edebiyatlarında pek çok şair ve edip katılmıştır. Bu şair ve edipler içerisinde kendi dönemlerinde meşhur birçok sanatkârın bulunduğu, kalemleri ile bu dinî edebiyat kolunu zenginleştirdiği de bir gerçektir. Nesillerin dinî kuralları tanıyıp kendilerine ve topluma yararlı birer fert haline gelmelerinde eğitici rol üstlenmelerinin yanısıra, devletin üst kademelerindeki yöneticilerin teşvik ve himayeleri, bilginlerin geleneği yaşatma gayreti, bu kırk hadis tercüme ve şerhlerinin zamanımıza kadar tazeliğini koruyarak gelmesinde etkili olmuştur.

* Fırat Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

1. Abdülkadir Karahan, *İslâm - Türk Edebiyatında KIRK HADİS Toplama, Tercüme ve Şerhleri*, Ankara 1991, s.5.

Arapça, Farsça ve Türkçe ile yazılmış kırk hadisler, mensur olanlar, nesir-nazım karışık olanlar, manzumlar biçiminde üç grupta toplanmıştır². Muhteva bakımından da bir hayli değişiklikler gösterir: Bir bölümü sadece hadis metnini bir araya getirmekle yetinmiş, bir bölümü de hadis metninin yanısıra kısa açıklamalar veya tercümelemlerle genişletilmiştir. Diğer bir bölümü ise, ayetler ve hadisler veya dinî öğütler ve hikâyelerle güçlendirilmiştir. Prof. Dr. Karahan, hadisleri seçim prensiplerine ve konularına göre de tasnif eder³.

Kırk hadis tercüme ve şerhlerine edebî bakımdan en fazla ilgi gösterenler, bu konuda en çok manzum örnek verenler Türklerdir. Kırk hadis tercümelerinin Türk edebiyatında 14. yüzyılda başladığını biliyoruz. Türk şairlerinin söz konusu tercümelemlerle ilgilenmelerinde, 15. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Molla Abdurrahman-ı Câmî (1414-1492)'nin büyük payı olmuştur. Kırk hadislerin hem sayı hem de edebî yönden önem kazandığı dönem, 16. yüzyıldır. Bu yüzyıldaki tercümelemlerin sayısı 15'tir. 17. yüzyılda, 13 tercüme ile bazı şahsiyetlerin risaleleri vardır. Fakat bu yüzyıldaki kırk hadis tercümeleri, edebî yönden 16. yüzyıla mukayese edilemeyecek ölçüde zayıftır. 18. yüzyılda, bir önceki yüzyıl tercümeleri kadar hadis tercüme ve şerhleri mevcuttur. 19. yüzyılda ise, yetenekli ve güçlü tercüme sahipleri fazla değildir. Buna rağmen, söz konusu yüzyılda da kayda değer tercümelemlerin var olduğunu görüyoruz. Kırk hadis toplama ve tercümeleri 20. yüzyılda da devam etmektedir.

Yazımızın konusu olan Münif (Öl.1155/1742)'in kırk hadis tercümesi, Câmî'nin Terceme-i Hadis-i Erba'in'in Türk edebiyatında bilinen en son tercümesidir. Yukarıda da söylediğimiz gibi, Türk şairlerinin kırk hadis ile ilgilenmelerinde Câmî'nin etkisi büyük olmuştur. Câmî'nin kırk hadisini ilk tercüme eden Nevâyî (1441-1501)'dir. Bu büyük şairi sırasıyla Fuzûlî (1408 ? - 1556), Rihletî (16. yüzyıl) ve Nâbî (ölm. 1712) takip eder. Câmî'nin anonim bir tercümesi daha buhunmaktadır⁴.

Câmî, Türk edebiyatında kırk hadis tercümelerinin gelişmesinde de model bir şair olma hüviyetini taşımaktadır. Şairlerimiz, hadislerin tercümelerinde kullanılan vezin ve nazım biçiminde Câmî'ye bağlı kalmışlardır. Rihletî ile anonim kırk hadis mütercimi dışında, Fuzûlî, Nâbî ve Münif, tercümelerinde asla yakın ancak zaman zaman serbest söyleyişleriyle dikkat çekmişlerdir. Münif'in bazı tercümelerinde Câmî'nin kuvvetli etkisi görülmektedir. Bu etki, bazı kıt'alardaki sıkı anlam benzerlikleri-

2. A. Karahan, a.g.e., s.20-22.

3. A. Karahan, a.g.e., s.23-29.

4. Abdülkadir Karahan, "Câmî'nin Hadis-i Arba'in'i ve Türkçe Tercümeleri I" *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, C.IV, s.4, (1952), s.345-371.

imi yanı sıra, ...
de kendisini göstermektedir. Bu hususu birkaç örnekle ortaya koymakta yarar vardır:

Câmî: ای شده محرم مجالس راز
راز هر مجلسی امانت است
مکن افشای راز مجلس کس
زانکه افشای آن حیات است

Münif: Ey olan mahrem-i mecâlis-i üns
Râz-ı meclis saña emanetdür
Hıfz-ı râz-ı mehâfil it zîrâ
Keşf-i râz eylemek hıyânetdür

Câmî: تا خدا دوست کیردت باخلق
یکدل و یکزبان و یکرو باش
شاد طبع و شکفته خاطر دی
نرم خوی و کشاده ابرو باش

Münif: Hâkka hâhişger-i tağarrüb iseñ
Yek-dil ü yek-zebân u yek-rû ol
Eyleme halka cebheñi pür-çin
Nerm-ñuy u güşâde-ebri ol

Câmî: دیدن زلف و خال نا محرم
دانه کید و دام تلبیس است
هر نظر ناو کیست زهر آلوده
که زشست کمان ابلیس است

5. Necip Asım, "Hadis-i Erba'in Tercümeleri, Câmî'nin Tercümesi", *Millî Tetebbular Mecmuası*, İstanbul 1331, s.145.

6. N. Asım, a.g.m., s.146.

7. N. Asım, a.g.m., s.148.

Münif:

Rü'yet-i zülf ü hâl-i nâ-mahrem
Dâne-i mekr ü dâm-i 'işyândur
Her nazar bir hadeng-i pür-semdür
Belki zehrâbedâr-ı şeytândur

Câmî:

ای خوش آن کس بعیب بینی خویش
پیشوای هنروران کردد
عیب او پیش دیده دل او
پرده عیب دیگران کردد

Münif:

Bahtiyâr ol kişi ki basîret ile
Pişvâ-yı hünerverân oldı
Çeşmine kendü 'aybı şerminden
Perde-i 'ayb-ı diğerân oldı

Diğer bir benzerlik de, bazı mısralardaki tamlamaların olduğu gibi Türkçe tercümelere alınmış olmasıdır; ancak bunların sayısı fazla değildir. Sözü edilen benzerlikler, Münif'in tercümelere herhangi bir noksanlık getirmez; çünkü Münif, tercümelere pek çoğunda serbest hareket etmiş, serbest söyleyişlerde tereddüt göstermemiştir. Ayrıca, örnek olarak alınan eserle tercümesi arasında bu derece benzerliğin bulunması da doğaldır. Prof. Dr. Karahan bu hususta şunları söylüyor: "...bu andırmaların birer tesir altında kalma olması muhtemel olduğu gibi, birer tevârüdden ibaret bulunması da hatıra gelebilir ve muhtemeldir⁸". Adı geçen yazar, Münif'in, üslûp ve eda bakımından Fuzûlî'ye yaklaştığını da ileri sürmektedir¹⁰.

Münif, kırk hadis tercümesini kendisinden öncekilere uyararak kıt'alar hâlinde ve *Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün* vezniyle yazmıştır. Divan'ındaki şiirlerinden de anlaşılacağı üzere, yetenekli ve güçlü bir şair olan Münif, nazım tekniğine olan hakimiyetini bu tercümelere de göstermiştir. Sanat gösterme endişesi taşımayan bu tercümelere, öğreticilik ön plandadır; ancak, şairin, yer yer edebî sanatlardan da yararlandığını söyleyebiliriz. Tercümelere dili, zamanına göre külfetsiz olmakla birlikte, Arapça ve Farsça kelimelerle yüklü, sadelikten uzaktır.

8. N. Asım, a.g.m., s.147.

9. A. Karahan, a.g.m., s.365.

10. A. Karahan, a.g.m., s.365.

Münif'in tercüme ettiği hadislerde, terâin, dir müslimânı olma an taşıması gereken vasıflar ile toplumun hayat düzeni karşısında üzerine düşen görev ve sorumluluklar işlenmiştir. Kendisine ve topluma yararlı, kişilerin haklarına saygılı, toplum hayatının düzenli ve sağlıklı bir biçimde devamı için üzerine düşen görevleri eksiksiz yerine getiren fedakâr ve akıllı bir müminin vasıfları sıralanmıştır. Hem edebî hem de öğretici ve eğitici özellikler taşıyan bu hadisler, değerini her yüzyılda koruyarak zamanımıza kadar ulaşmıştır. Bu özellik, toplumun kırk hadis tercümelerine gösterdiği ilgi ve verdiği değer ile açıklanabilir.

Prof. Dr. Karahan, Câmî'den tercüme edilen bu hadislerin kaynağı hakkında Nevâî'nin "Şüheden salim Buhari ve Müslim'den alınmış kırk söz" biçiminde bir açıklamada bulunduğunu belirtiyor¹¹. Münif Divanı'nın bir el yazması nüshasında ise, söz konusu hadislerin Hz. Ali'den rivayet edildiği kaydı bulunmaktadır¹².

Münif'in kırk hadis tercümesi, eski yazı ile iki defa yayımlanmıştır: Bunlardan ilki, Münif Divanı'nda bulunmaktadır¹³. Diğeri ise, Necip Asım tarafından yayımlanmıştır¹⁴. Bu hadis tercümelerinden beş tanesi de Prof. Dr. Karahan tarafından değişik yerlerde örnek olarak verilmiştir¹⁵.

El yazması Divanların birçoğunda Münif'in kırk hadis tercümesi bulunmaktadır. Ayrıca, kütüphanelerde, müstakil bir eser olarak da el yazması nüshasına rastlamaktayız¹⁶. Necip Asım, bu hadislerin sayısını 40 olarak tespit etmiştir¹⁷; ancak, görebildiğim birçok divan nüshasının yanı sıra eski yazı ile yayımlanmış Divan'da, Münif'in tercüme ettiği hadisler 39 tanedir. Yayımladığım metindeki 40 nolu hadis, incelediğim eserlerde bulunmamaktadır. Bununla birlikte, söz konusu hadis tercümesine rastlama ihtimalini de gözden uzak tutmamak gerekir. Adı geçen yazar, ayrıca, hadislerin tercüme tarihini de 1146/1733 olarak kaydetmiştir¹⁸.

Yayımladığım hadis tercümelerinin tenkitli metni, dört el yazması nüshanın karşılaştırılması suretiyle hazırlanmıştır. Karşılaştırılan nüshalar şunlardır:

11. A. Karahan, a.g.m., s.348.

12. *Divân-ı Münif*, Süleymaniye Kütüphanesi, Husrev Paşa 565, y.1b.

13. Münif, *Divan*, İstanbul (tarihsiz), s.13-18.

14. N. Asım, "Hadis-i Erbain Tercümelere, Münif'in Tercümesi", *Millî Tettebular Mecmuası*, İstanbul 1331, s.161-165.

15. A. Karahan, a.g.e., s.262-263; A. Karahan, a.g.m., s.365-366; Abdülkadir Karahan, *Kırk Hadis*, Ankara 1985, s.24, 44 ve 58.

16. Münif, *Hadis-i Erba'in Şerhi*, Süleymaniye Kütüphanesi, Mihrişah Sultan 368/1, y.1b-4a.

17. N. Asım, *Münif'in Tercümesi*, s.161 (3. hadis tercümesi)

18. N. Asım, *Münif'in Tercümesi*, s.165.

2. Ü1. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.2906, y.1b-4a.
3. Ü2. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.1666, y.1b-4b.
4. Ü3. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.61, y.21a-24b.

Karşılaştırmaya, eski yazı ile basılmış Münif Divanı (MD) ile Milli Tettebular Mecmuası (MTM)'nda yayımlanmış hadis metinleri de eklenmiştir. Hadislerin tercümeleleri, yazma nüshalardaki tertibe göre verilmiştir. Basılmış olan Divan'daki hadislerin tercümeleleri, bu tertibe uymaktadır; ancak, MTM'de söz konusu tertip değişiklidir.

İn kelimât-ı erba'în ānest ki 'Alī bin Ebī Tālib raẓiya'llahu'anhu fer-müde vü rivāyet kerdeest*

I

السَّاحِ رِيَّاح

1. Ey olan kârgâh-ı 'âlemde
Tālib-i dest-māye-i 'māl
2. İster iseñ fevā'id-i dāreyn

İt nükûd-ı semâhati i'māl

II

آفت السَّاحِ الْمَن

1. Kışzâr-ı fenâda hemvâre
Ol ki tohm-efken-i mekârimdür
2. Berķ-i minnetden anı hıfz itsün
K'āfet-i hürmen-i mekârimdür

* Başlık: S. Hazret-i 'Alī kerreme'llāhu vechehuden menkûl kelimât-ı erba'înün beheriniñ mufâdınıñ nazmen tercemesidir ki her birinin zürine tahrir olundu MD.

I. S.1b, Ü1.1b, Ü2.1b, Ü3.21a, MD.13, MTM.162.

II. S.1b, Ü1.1b, Ü2.1b, Ü3.21a, MD.13, MTM.163.

III

خير الناس انفعهم للناس

1. H̄astgārān-ı fark-ı rütbe-i halk
Eylesün bu'ibāreti ez-ber
2. H̄ayr-ı nās ol ki cümle-i halka
Ġayrdan ola nef'i eفزünter

IV

لا يجتمعان في مؤمن البخل و سوء الخلق

1. Dü güvāh-ı rüsûh - i İmāndur
Mü'mine h̄üsn-i h̄ulk u bezl-i kerem
2. Anufi için derün-ı mü'minde
Buhl u bed-h̄üyī olamaz bā-hem

V

من لم يشكر الناس لم يشكر الله

1. Mukteẓā-yı cezāsı ihsānuñ
İltizām-ı şürûṭ-ı ihsāndur
2. Bilmemek şükr-i ni'met-i halkı
Muṭlakā terk-i şükr-i Yezdāndur

III. S.1b, Ü1.1b, Ü2.1b, Ü3.21a, MD.13, MTM.163.

1 (b) 'ibāreti: 'ibāreyi MTM

2 (b) Ġayrdan: Ġayrdan Ü3, MD, MTM.

IV. S.1b, Ü1.1b, Ü2.1b, Ü3.21a, MD.13, MTM.161.

MTM خصلتان لا يجتمعان : لا يجتمعان

1 (b) bezl-i: bezl ü Ü1, Ü3.

2 (b) bed-h̄üyī: bed-h̄üy S.

V. S.2a, Ü1.1b, Ü2.1b, Ü3.21a, MD.13, MTM.161.

1 (b) ihsāndur: şükrāndur S.

VI

تهادوا تحابوا

1. Hıfz-ı eczâ-yı meyl-i hubba sebeb
Rabṭ-ı şîrâze-i teḥādîdür
2. Kıl te'âti hediyye ile müdâm
Ki zimâm-ı dil-i e'ādîdür

VII

اطلبوا الخير عند حسان الوجوه

1. Bu ḥadîş-i şerîf ile 'amel it
Sâ'ir emrûñ buña kıyâs eyle
2. Behre-i ḥayr ü bülğa-i keremi
Ḥüb-rüyândan iltimâs eyle

VIII

لمن عبد الدينار لمن عبد الدرهم

1. Lutf-ı 'âlem-şümül-i Mevlâdan
Behrever gerçi ser-te-ser 'âlem
2. Dürdur lîk rahmet-i Ḥaḳdan
'Abd-i dînâr u bende-i dirhem

IX

ان الله يحب السهل الطلق

1. Ḥaḳka ḥ'ahişger-i taḳarrüb iseñ
Yek-dil ü yek-zebân u yek-rû ol
2. Eyleme ḥalka cebheñi pür-çin
Nerm-ḥüy u güşâde-ebrû ol

VI. S.2a, Ü1.1b, Ü2.2a, Ü3.21b, MD.13, MTM.164.

Ü2. تحابوا تهادوا : تهادوا تحابوا

VII. S.2a, Ü1.2a, Ü2.2a, Ü3.21b, MD.14, MTM.164.

S. العلم : الخير

2 (a) ḥayr ü bülğa: ḥayr-i lem'a Ü1 (b) rüyândan: rûlardan MD, MTM.

VIII. S.2a, Ü1.2a, Ü2.2a, Ü3.21b, MD.14, MTM.162.

S, MD. لمن عبد الدينار والدرهم : لمن عبد الدينار لمن عبد الدرهم

IX. S.2a, Ü1.2a, Ü2.2a, Ü3.21b, MD.14, MTM.163.

2 (a) cebheñi: çihreñi Ü1 (b) ḥüy: rüy S.

X

من اعطى الله واحب الله وابغض الله و منع الله فقد استكمل ايمانه

1. Ol ki Ḥaḳḳ ola muṭlakâ ḳaşdı
Ḥubb u buğz ile men' u i'tâda
2. Naḳd-i imânını bulur kâmil
O meḥekk-i ḳabül-i Mevlâda

XI

لا يؤمن احدكم حتى يحب لاخيه مايحب لنفسه

1. Mü'min olmaz o kimse her ne ḳadar
Bulsa ḥüsn-i 'amelde 'ömri fenâ
2. Her ne isterse nefesine tâ kim
Anı ihvâna dahı göre sezâ

XII

العدة دين

1. Her ne kim ola zîver-i nuṭkuñ
Anı icrâya ol nesak-perdâz
2. Farzdur zimmet-i kirâmda va'ed
Anı deyn oldı eylemek incâz

XIII

دم على الطهارة توسع عليك الرزق

1. Şekve-senc olma fâḳadan mādâm
Ola dāmân-ı cāmeñi âlûde
2. Ol ṭahâretle dâ imâ k'olasın
Sâ'at-i rûze ile âsûde

X. S.2a, Ü1.2a, Ü2.a, Ü3.22a, MD.14, MTM.161.

MTM من اعطى الله ومنع الله واحب الله وابغض الله : من اعطى الله واحب الله وابغض الله ومنع الله

XI. S.2b, Ü1.2a, Ü2.2a, Ü3.22a, MD.14, MTM.161.

XII. S.2b, Ü1.2a, Ü2.2b, Ü3.22a, MD.14, MTM.162.

1 (a) nuṭkuñ: luṭfuñ S, Ü1.

2 (a) kirâmda: kirâma S, MD (b) deyn: farz MD.

XIII. S.2b, Ü1.2a, Ü2.2b, Ü3.22a, MD.14, MTM.165.

1 (b) dāmân-ı dāmân u S.

2 (b) Sa'at: Vûs'at Ü1, Sa'a MTM / rûze: rûzi S, Ü3.

XIV

من لا يرحم الناس لا يرحمه الله

1. Merhamet kufi-i bāb-ı rahmetdür
Eyle her dem güşādına ikdām
2. Halka bī -rahmlık ile vaż' idene
Raħmet itmez Cenāb-ı Rabb-i enām

XV

الدين شين الدين

1. Pençe-i saħt-gīr-i deyne esīr
Olma var ise dīnde temkīnūñ
2. Şaķın evsāh-ı deynden zinhār
Lekkedār itme cāme-i dīnūñ

XVI

الصبحة تمنع الرزق

1. Kismet-i merdüm-i şeħer-ħizūñ
Genc-i ğaybiden irer imdādı
2. Men' -i ruzī vü telhī-i 'ayşa
Hı'āb-ı nüşin-i şubħdur bādī

XVII

القناعة كنز لا يفد

1. Tābe-gerden olur ğarīk-i ni'am
Yine sīr olamaz ğürisne-nazar
2. Merde ser-maye-i kana atdür
Māl-i bī-ħadd ü genc-i bād-āver

XIV. S.2b, Ü1.2b, Ü2.2b, Ü3.22b, MD.15, MTM.161.

XV. S.2b, Ü1.2b, Ü2.2b, Ü3.22b, MD.15, MTM.162.

XVI. S.2b, Ü1.2b, Ü2.2b, Ü3.22b, MD.15, MTM.163.

1 (b) imdādı: imdāda S.

2 (b) bādī: bāda S.

XVII. S.3a, Ü1.2b, Ü2.2b, Ü3.22b, MD.15, MTM.163.

Ü1 لاينفى : لاينفد Ü2, Ü3 مال : كنز

1 (b) olamaz: ola her Ü1.

XVIII

المستشار مؤتمن

1. İtme her şaħş-ı ğayr-ı maħremi sen
Maħrem-i istişāre eyle ğazer
2. Müsteşār ola mü'temen tā kim
Olmaya reh-nümā-yı şavb-ı ğaħar

XIX

كفى بالموت واعظاً

1. Saħa her dem bu cevher-i kelimāt
Olmağa zīb-i ğuş-ı cān besdür
2. Ādeme itti'āz-ı 'ibret için
Yaluñuz mevt-i diğerān besdür

XX

الدنيا ملمونة و ملمون مافيه الا زكر الله تعالى

1. Dār-ı dūnyā vü anda her ne ki var
Cümle āmāc-ı tūr-i la'netdür
2. Zikr-i Ğallāk-ı Lem-yezel ancak
Sebeb-i fevz ü ğurb-ı raħmetdür

XXI

السميد من وعظ بغيره

1. Bu rasad-ħāne-i fenāda odur
Merd-i nīk-aħter ü safādetmend

XVIII. S.3a, Ü1.2b, Ü2.2b, Ü3.22b, MD.15, MTM.162.

1 (a) ğayr-ı maħremi: nā-maħremi S, Ü1, Ü2, MD, nā-mülāyimi MTM.

XIX. S.3a, Ü1.2b, Ü2.3a, Ü3.23a, MD.15, MTM.163.

XX. S.3a, Ü1.2b, Ü2.3a, Ü3.23a, MD.15, MTM.162.

1 (a) dūnyā vü anda her ne ki var: dūnyāda her ne ki vardur Ü3, dūnyāda anda her ne ki var MD, dūnyāda her ne kim vardur MTM / dūnyā vü: dūnyā ki Ü1 (b) āmāc-ı: āmāde S, Ü1, MD, āmāde-i Ü3.

2 (b) fevz ü: fevz-i Ü1, feyz-i MD, MTM.

XXI. S.3a, Ü1.3a, Ü2.3a, Ü3.22a, MD.15, MTM.163.

1 (b) aħter ü: aħter-i MD.

2. Görüp ekdār-ı dīgerānı çeke
Dīde-i i'ibāra sūrme-i pend

XXII

من حسن اسلام المرء ترك ما لا يعنيه

1. İsteyen nahl-i gülşen-i dīnūfī
İmtadād-ı tarāvetin her ān
2. Her ne kim nā-sezā vü nā-seredür
Andan olsun hemişe rü-gerdān

XXIII

كفى بالمرء اثماً ان يحدث بكل ما سمع

1. Merd-i miķsāre bu güneh besdür
Ey talebkār-ı rāh-ı resm-i yaķın
2. İde āverde-i zebān-ı beyān
Ne ki gūş itdi ise ğaşş ü semīn

XXIV

كثرة الضحك تميمت القلب

1. Leb-güşāyān-ı farṭ-ı ḥande olan
Mürde-ṭab'ān-ı cehldür ekşer
2. Olma mu'tād-ı ḥande-i ser-şār
Ki dil-i zindegī imāte ider

2 (b) i'ibāra: 'ibretine Ü1.

XXII. S.3a, Ü1.3a, Ü2.3a, Ü3.22a, MD.16, MTM.164.

1 (b) tarāvetin: tarāvetiñ Ü2.

XXIII. S.3b, Ü1.3a, Ü2.3a, Ü3.23a, MD.16, MTM.163.

1 (b) rāh-ı: rāh u Ü3 / resm-i: resm ü Ü1

2 (b) Ne ki: Her ne Ü1.

XXIV. S.3b, Ü1.3a, Ü2.3a, Ü3.23a, MD.16, MTM.165.

XXV

الجنة تحت اقدام الامهات

1. Fa'iz-i rahmet ol ki māderine
Her dem ikrām u iltifātdadur
2. Şahñ-ı gülsen-sarāy-ı ḥuld-ı berīn
Zīr-i aķdām-ı ümmehātdadur

XXVI

الحزم مؤ الظن

1. Merd-i ḥazm-āzmā o kim olmaz
Her kese ḥüsn-i i'tiķād üzre
2. İḥtiyāṭ ide her umūrında
Ola aḥvāli tā sedād üzre

XXVII

النظرة سهم مسموم من سهام ابليس

1. Rū'yet-i zülf ü ḥāl-i nā-mahrem
Dāne-i mekr ü dām-ı 'isyāndur
2. Her naẓar bir ḥadeng-i pür-semdür
Belki zehr-ābedār-ı şeytāndur

XXVIII

بشيب ابن آدم ويشب فيه خصلتان الحرص وطول الامل

1. Kaṭa-i gūş-ı hūş kıl ki budur
Muķteza-yı ḥadis-i Muştafavī

XXV. S.3b, Ü1.3a, Ü2.3b, Ü3.23b, MD.16, MTM.165.

XXVI. S.3b, Ü1.3a, Ü2.3b, Ü3.23b, MD.16, MTM.164.

MD. ترك الحزم : الحزم Ü1, Ü2, Ü3

1 (a) ḥazm: cezm MD.

XXVII. S.3b, Ü1.3a, Ü2.3b, Ü3.23b, MD.16, MTM. 165.

XXVIII. S.3b, Ü1.3b, Ü2.3b, Ü3.23b, MD.16, MTM.161.

1 (a) Kaṭa-i gūş-ı hūş kıl ki: Kıl buña 'aṭf-ı gūş-ı hūş MTM / gūş: gūş u Ü1, Ü3, MD.

2. Adem olduğça pîr anda olur
Hırş u tûl-i emel cûvân-ı kavî

XXIX

العلم لا يحل منه

1. Mâyedârân-ı devlet-i 'ilme
Anı ta'îmdür teşekkür-i tām
2. Ol ki taḥşile ola ḥvāhişger
Anı maḥrûm kılmak oldu ḥarām

XXX

ليس الشديد بالصرعة إنما الشديد الذي يملك نفسه عند الغضب

1. Pehlevānlık degül muşāra 'ada
Eylemek şiddet ile ḥasmı nigün
2. Merd-i zûr-âzmâ odur ki ide
Nefs-i şûmı dem-i gâzabda zebûn

XXXI

المجالس بالامانة

1. Ey olan mahrem-i mecâlis-i üns
Râz-ı meclis safîa emānetdür
2. Hıfz-ı râz-ı meḥâfil it zîrâ
Keşf-i râz eylemek ḥıyānetdür

XXIX. S.4a, Ü1.3b, Ü2.3b, Ü3.24a, MD.16, MTM.165.

XXX. S.4a, Ü1.3b, Ü2.3b, Ü3.24a, MD.17, MTM.164.

2 (a) ki: kim Ü1.

XXXI. S.4a, Ü1.3b, Ü2.4a, Ü3.24a, MD.17, MTM.162.

2 (a) meḥâfil: mecâlis S (b) Keşf-i râz: Sırrı keşf S.

XXXII

لا يلدغ المؤمن في جحر واحد مرتين

1. Tütma hergiz medâr-ı çeşm-i vefâ
Ola yâruñ senüñ cefākârufñ
2. Heçr-i vâhîdden olmadı 'âķil
İki kerre gezîdesi mârufñ

XXXIII

ليس الغنى عن كثرة العرض إنما الغنى غنى النفس

1. Keşret-i māl ile ğınâ olmaz
Olma gel rû-be-râh-ı semt-i ḥaṭâ
2. Her ki Bārîden eyler istimdād
Ola hem-râhı faẓl-ı Bâr-Ḥudâ

XXXIV

زرغباً تزدد حياً

1. Geh geh itmek ziyâret-i aḥbâb
Sebeb-i ülfet ü maḥabbetdür
2. Şoḥbet-i dâ'imî vü ülfet-i tām
Mücib-i kâhiş-i meveddetdür

XXXII. S.4a, Ü1.3b, Ü2.4a, Ü3.24a, MD.17, MTM.162.

واحد : - Ü1, Ü2, Ü3.

1 (a) Tütma hergiz: Umma andan S (b) Ola yâruñ: İde hergiz S.

2 (a) olmadı'âķil: olmaz ol mü'min S, olmadı'âķil Ü1, Ü2, MD.

XXXIII. S.4a, Ü1.3b, Ü2.4a, Ü3.24a, MD.17, MTM.164.

1 (b) Olma gel: Olmagıl Ü3.

2 (b) Bâr: yâr Ü3.

XXXIV. S.4a, Ü1.3b, Ü2.4a, Ü3.24a, MD.17, MTM.164.

1 (a) Geh geh itmek: Gâh u geh kıl S, Kim ki itmek Ü1

(b) ülfet: pişe S.

2 (a) Şoḥbet-i dâ'imî vü ülfet-i tām: Keşret-i dîde vü şoḥbet-i bisyar S.

XXXV

الغنى اليأس مما فى ايدي الناس

1. İste dā'im ğinā-yı dil Hāğdan
Ki ğinā-yı dil oldı ser-māye
2. İtmeyüp nağd-i 'izzetüñ itlāf
Māl-ı dūn ile düşme sevdāya

XXXVI

الكلمة الطيبة صدقة

1. Vācib oldı cevābı nerm itmek
Sā ile mümkün olmasa nafaka
2. Menba'ı 'ilmden vürüd itdi
Kavl-i leyyin maķūle-i şadaķa

XXXVII

طوبى لمن شغله عيبه عن عيوب الناس

1. Bahtüyār ol kişi başiret ile
Pişvā-yı hünerverān oldı
2. Çeşmine kendü 'aybı şerminden
Perde-i 'aybı dığerān oldı

XXXVIII

البلاء مؤكل بالمنطق

1. Keşret-i kâle mübtelā olanuñ
İbtılāsı'aceb belā oldı

XXXV. S.4b, Ü1.4a, Ü2.4a, Ü3.24a, MD.17, MTM.164.

1 (a) İste dā'im ğinā-yı dil Hāğdan: Eylemekdür ğinā-yı dil hāşıl S / İste: İtse Ü2, Ü3.

(b) Ki ğinā-yı dil oldı: İki'ālemden merde S / ğinā: cinān, Ü1, Ü2.

XXXVI. S.4b, Ü1.4a, Ü2.4a, Ü3.24b, MD.17, MTM.165.

1 (a) cevābı: cevāb-ı Ü1 (b) mümkün: hāzır S

2 (a) Menba'-ı'ilmden vürüd itdi: Mev'il-i sa'ilānda cārīdür S.

XXXVII. S.4b, Ü1.4a, Ü2.4a, Ü3.24b, MD.17, MTM.164.

XXXVIII. S.4b, Ü1.4a, Ü2.4b, Ü3.24b, MD.18, MTM.165.

2. Mübtelā-yı belā olan ğāfil
Kıl ü kâl ile mübtelā oldı

XXXIX

لايشبع المؤمن دون جاره

1. Kim ki iklīm-i müslimānide
Nağd-i dīn iledür girān-māye
2. Sır ü nā'im olup revā görmez
Cāyi'ü kâ'im ola hem-sāye

XL

المسلم من سلم المسلمون من لسانه ويده

1. Mü'min oldur ki kimse hiç andan
Nefret itmeyeler dil ü cānlar
2. Yā elinden yā hüd dilinden anuñ
Hergiz incinmeye müslimānlar

2 (a) Mübtelā-yı: Mübtelāsı Ü2 / ğāfil: ekser S, 'akıl Ü1.

XXXIX. S.4b, Ü1.4a, Ü2.4b, Ü3.24b, MD.18, MTM.165.

1 (a) müslimānide: müslimānīdür Ü3.

XL. MTM 161.